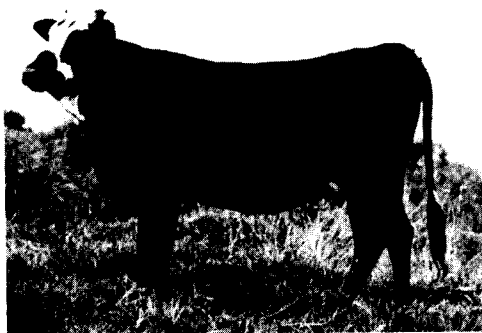

ענף גידול הבקר לחלב בישראל – פרקים בהתפתחותו

מטרת הכתבות שברצוני לפרסם – לציין את תרומת המוסדות והאגודות השונים בהתפתחות ענף גידול הבקר לחלב בישראל בעקבות ספרי בנושא זה. בכתבה הראשונה אקדם את המעט שנעשה לפני הצהרת בלפור. בהמשך אנסה לתאר את חלקם של משרד החקלאות, ההסתדרות הציונית על מוסדותיה, ממשלת המנדט, התאחדות מגדלי בקר, מוסדות המחקר והנסיונות ועוד. ידוע לי שלא אצליח לציין את חלקם הרב שלהם ושל אחרים, לכך היה דרוש מחקר מיוחד. אם לא כתבתי את הכל ואת כלם, לא בגלל שהוא לא היה חשוב, אלא שלא היה ידוע לי או פשוט נשכח ואתם הסליחה.

אוריאל לוי

פרה מגזע מקומי (בלדי)

כמקום הקדוש לנוצרים. הם היו הראשונים שביססו את משקיהם על משק חקלאי מעורב עם מחזור זרעים מסודר, שבו גידולי המספוא תפסו מקום נכבד. גם המתיישבים היהודיים הראשונים רכשו מהם מספר פרות, אשר נקראו אז "פרות גרמניות", ברובן אדומות-לבנות. הגרמנים היו גם הראשונים ששיווקו חלב שתיה לבית של הצרכן. היה זה השלב הראשון של המעמד החדש של "מחלקי החלב", שבמרוצת השנים היה להם שלטון מלא על הצרכנים. היו מקרים לא מעטים שלאותו הבית נכנסו שנים ולפעמים גם שלושה מחלקי חלב שהוציאו את החלב בעזרת ה"ליטר" המפורסם מהכד. בשנות החמישים הראשונות, שבהן הוכנסו "בקבוקי החלב", חוסלה שליטה זו של המחלקים על הצרכנים.

הטמפלרים הוצאו מהארץ בראשית מלחמת

עדר הבקר הראשון בידי יהודים, שעליו יש בידי פרטים, הוא בית הספר החקלאי במקנה-ישראל וזה משנת 1893 (תרנ"ג). אך עדר זה הושמד כולו על ידי דבר הבקר. העדר חודש רק בשנת 1902, בעיקר על ידי פרות מקומיות (בלדי) שתנובתן היתה סביב ה-500 ליטר. בעקבותיהן היו פרות מהגזעים הסוריים ובעזרתן הועלתה התנובה עד סביב ה-2000 ליטר. בשנות 1927-1943 הובאו למקוה כל מיני גזעים צרפתיים, ביניהן גם הולנדיות. אך בשנות השלושים והארבעים השתלטו כבר ההכלאות ההולנדיות, דוגמת הנעשה בכל הארץ.

אך תרומתו העיקרית של מקוה ישראל לענף הבקר בארץ היה המורה והמדריך מנחם שטיגלברג-שגב. מספר לא קטן של עובדים בקיבוצים וגם בין הבוודים היו מתלמידיו. הוא פעל גם רבות במשקים. את ידיעותיו המקיפות הוא העמיד גם לרשות התאחדות מגדלי בקר. ספרו "הזנת בהמות הבית" הוא מהספרים המקצועיים הראשונים בשפה העברית.

רענן וולקני כתב לי על ייבוא בקר מהולנד – לא ברור האם שחור-לבן או אדום-לבן על ידי מר י.ל. גולדברג מהר-טוב עוד בשנת 1896, בערך 4 עגלים, 4 עגלות ו-11 פרות, שהניבו סה"כ 35 ליטר חלב ביום.

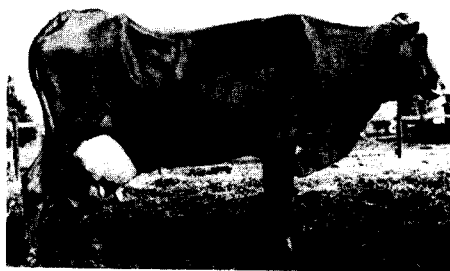
הגורם השני שתורם לא מעט לקידום ענף הבקר בארץ היו המתיישבים הגרמניים – "הטמפלרים" במושבותיהם. הם היו סקקה נוצרית ובתור שכאלה הם חזרו ל"פלשתינה"

פרה "גרמנית" (אוספרווי א 3× ביירותי)

חומר נוסף מצאתי על עדר החלב של החווה החקלאית בבן-שמן שבהנהלתו של יצחק וילקנסקי (וולקני), דודו של רענן וולקני. בראשית הדרך הלכו בעקבות הטמפלרים וניסו להשביח את הפרה המקומית עם פרים מסוריה, בעיקר מן הסוג הבירותי, כי הפרה הדמשקאית נראתה עדינה יתר על המידה. המטרה היתה להגיע במהירות ל-2000 ליטר חלב בשנה. על ההתפתחות של העדר אפשר ללמוד מהטבלה הבאה:

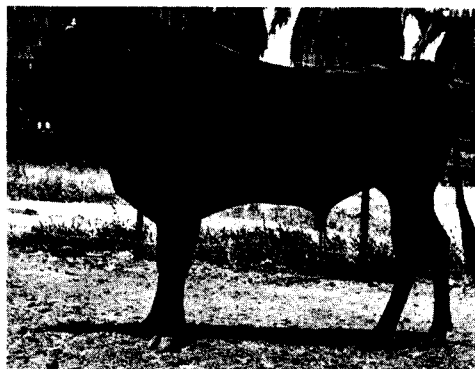
שנה	פרות בממוצע שנתי	התנובה הממוצעת ק"ג
1913 14	24	רק חלקית
1914 15	38	1472
1915 16	37	1568
1916 17	42	1624

פרה דמשקאית "משובחת" (המשך בעמוד 80)

העולם השניה. ממשלת המנדט עצרה אותם במושבותיהם (וגם החליפה כמה מהם בשבויי מלחמה בריטיים), כי הם גילו אז אהדה רבה להיטלר ולמפלגתו הנאצית. במקביל להתפתחות במושבות הגרמניות קמו עדרי חלב מסחריים גם במשקים העבריים. זכות בכורה מגיעה לדגניה א', שהקימה עדר חלב עוד בשנות 1910. כאן יש מקום לספר את סיפורה של מרים ברץ שנלקח מהחוברת שהוצאה לזכרה: "חלמתי שאני אהיה חקלאית. הבעתי את רצוני לחלוב את הפרות. אולם, חברי סירבו בחששם שהפרה העברית הפרועה תהרוג את הבחורה שתנסה לנגוע בה. לא התווכחתי הרבה אלא חשבתי על כל מיני תחבולות. עשיתי הכרה עם אשת השיך של אוס-ג'וני, לה גיליתי את רצוני. היא הערביה הבינה אותי ולימדה אותי לחלוב. נדברתי אתה כי בשלוש בבוקר אדפוק בדלתה והיא תלמדני לחלוב. כדי שהפרה תמסור את חלבה הייתי צריכה ללבוש שמלה של ערביה ומטפחת ערבית על ראשי ולזמזם לה מנגינה ערבית. רק כך היא נתנה את עצמה לחלוב ולמסור לי את חלבה. בבוקר כשתנחום בא לחלוב, החלב כבר עמד על הכיריים. כך רכשתי את החליבה מידי החברים".

מרים ברץ היתה איפוא הרפתנית הראשונה בהתיישבות העובדת. היא המשיכה בעבודתה ברפת עד שנות ה-60 המאוחרות, ובכך נתנה דוגמה חיה שגם בחורה יכולה להיות האחראית לענף הבקר במשק.

פר דמשקאי

השפעת מספר שעות האור ביממה על תנובת החלב

בניסוי שנערך באוניברסיטת מישיגן בארה"ב נבחנו השפעת מספר שעות האור ביממה ומקורו של האור על הייצור של פרות חלב.

בניסוי נמצא, כי לצורך קבלת האור מנורות פלואורסנט הן היעילות ביותר. כמו כן, כאשר חילקו את היממה ל-16 שעות אור ו-8 שעות חושך, נמצאה השפעה חיובית על ייצור החלב בשיעור ממוצע של 10%.

המקור: H.A. Tucker (1985): Recent Advances in Animal Nutrition, p. 211.

(המשך מעמוד 75)

3 הפרות המצטיינות בשנת 1916/17 היו: פרה ביריתית - 3122 ליטר חלב.
2 דמשקאיות - 2699 ו-2511 ליטר חלב.
הרכב העדר מבחינה גזעית היה בשנה אחרונה זו: 30 בירותיות, 2 מקומיות והיתר גרמניות, ומספר פרות מוכלאות מקומית-דמשקאית.
למשקים העבריים שקמו בשנים אלה הגיעו מספר פרות מהחווה בבן-שמן והיו ליסוד העדרים החדשים. החשיבות העיקרית של החווה היתה הדוגמה לניהול יותר מתקדם של עדר החלב והאפשרות להכשיר את הרפתנים הראשונים שלא ידעו הרבה על ענף חדש זה ועבדו בו רק זמן קצר.
פרט למתואר עד כה ידוע לי על כמה עדרי חלב:

בקבוצה ובמושבה כנרת, על מספר איכרים בגליל וחלבנים ספורים על יד הערים הגדולות. לכל אלה היו קשיים מרובים לשמור על הקיום בימי מלחמת העולם הראשונה. תנופה חדשה התחילה עם פעולות ההתישבות אחרי מלחמת העולם השנייה ועל כך יסופר במאמרים הבאים.

הגיעה למסקנה שהדבר ניתן, תוך תשומת לב מירבית להקלת התנאים האקלימיים השוררים שם. והיה והפרוייקט יוצא מן הכח אל הפעל מובטח לנו שוק לשנים רבות לכל עודף הגידול שלנו, דוגמת אירן בשנים עברו. אנו מקווים לטוב.

כפי שמסרנו עוד בגליון מס' 203 של "משק הבקר והחלב", משלחת כבדה ומכובדת (שלמה דורי, ראובן בר-ענן, משה הימן, דן קלי וחיים שטורמן) מטעם ה.מ.ב. השתתפה בכנס השנתי של EAAAP (האירגון האירופי לגידול בעלי-חיים) שהתקיים בראשית ספטמבר בבודפשט בירת הונגריה, וגם בטכס הסיום של הנסיון הגדול (בחסות ה-FAO) להשוואת גזעי הבקר השחור-לבן, שנערך בהמשך בוורשה בירת פולין. מפאת החשיבות שיש לייחס לשני כנסים אלה ביקשנו מן החברים שהשתתפו בהם למסור רשמייהם בנדון, בתקווה שיעשו כן ובקרוב.

בימים 16-19.9 התקיים בפרמן אשר במערב גרמניה הכנס השנתי של הפדרציה האירופית של ההתאחדויות וספרי העדר של הגזע השחור-לבן. בכנס נדונו נושאים בעלי ענין לחברי הפדרציה, כגון דרכי שיפוט גופני, רישום ומיחשוב, תקנות וטרינריות ועוד. את ההתאחדות שלנו ייצג אביק ריכב. דן קלי התלווה אליו מאחר שנמצא באזור בעקבות עיסוקיו לקידום ייצוא הזרמה להולנד ולעוד מקומות.

הצע וביקוש

- למכירה
 - עגלה להובלת 4-2 ראשי בקר
 - בדבר פרטים לפנות אל צלי מעוז
 - מרכז המשק כפר ורבורג
 - טל: 055-82140, 84393
- למכירה
 - 3 משאבות ואקום VP 76
 - אלפא-לאואל, במצב עבודה.
 - לפנות לאדי או פנדה
 - קב' אור הנר
 - טל: 051-93723, 92511